

PRED 110 ROKMI SA SKONČILA TALIANSKO-TURECKÁ VOJNA

Patrik DERFIŇÁK

Začiatok 20. storočia priniesol nielen prudký rozvoj vedy, techniky a umenia, ale tiež celý rad sporov a vojnových konfliktov, ktoré nakoniec vyústili až do rozpútania prvej svetovej vojny. Jedným z menej známych európskych ozbrojených stretov rozpútaných v tomto období, bola taliansko-turecká vojna. Jej príčiny, priebeh a výsledok názorne ukázali, aké formy a dôsledky môže mať snaha hospodársky a vojensky silnejších krajín riešiť svoje vnútorné problémy na úkor slabších susedov. Talianske kráľovstvo, vystupujúce v tomto prípade ako agresor, vzniklo pod vládou Savojskej dynastie relatívne neskoro, až v roku 1861. Skutočnosť, že týmto spôsobom došlo k spojeniu hospodársky i spoločensky heterogénnych častí, neustále obmedzovala možnosti tejto pomerne veľkej európskej krajiny. Napriek značným ambíciám však najmä svojou nízkou hospodárskou výkonnosťou nedokázala udržať krok s poprednými mocnosťami. To následne viedlo k stagnácii, zadlžovaniu štátu, vysokej nezamestnanosti a v konečnom dôsledku značnému vysťahovalectvu.

Problémy, ktoré krajina mala sa panovník a vláda rozhodli riešiť územnou expanziou. Ako najľahšie dosiahnuteľné sa v tom čase zdali územia patriace Osmanskej ríši. Tá prechádzala dlhodobou a hlbokou krízou a nezdala sa byť Taliansku vojensky rovnocenným protivníkom. Tento zámer podporovali aj ďalšie skutočnosti. Už v závere 19. a na začiatku 20. storočia sa v Taliansku stále intenzívnejšie objavovali požiadavky na kolonizáciu územia severnej Afriky, najmä priestoru dnešnej Líbye. Tá v tom čase predstavovala územie iba pomerne voľne spojené s Osmanskou ríšou. Svoje požiadavky na túto oblasť predniesli talianski diplomati už počas rokovaní na Berlínskom kongrese (1878), pričom sa im podarilo získať formálny súhlas európskych mocností. Územia získané na severe Afriky sa mali stať novým domovom najmä pre chudobné roľnícke obyvateľstvo z južných častí Talianska. To sa v tom čase, predovšetkým kvôli nedostatku pôdy a pracovných príležitostí, húfne sťahovalo najmä na americký kontinent.

Napriek tomu, že európske mocnosti formálne nevystúpili voči talianskym nárokom na prienik do severnej Afriky, k realizácii tohto plánu a obsadeniu územia viedla pomerne dlhá a zložitá cesta. Riešenie tzv. tripoliskej otázky si vyžadovalo značné vojenské i materiálne zdroje. Tie však talianska vláda nemala k dispozícii. Dôvodov, prečo napriek tomu vojna vypukla, bolo niekoľko. Spomedzi tých najdôležitejších možno spomenúť predovšetkým zhoršujúcu sa vnútropolitickú situáciu v samotnom Taliansku. Tú sa, spolu s klesajúcou podporou vlastnej vlády, rozhodol premiér G. Giolitti vyriešiť zvýšením aktivity v zahraničnopolitickej oblasti. Výrazne mu v tomto smere mala pomôcť práve rýchla a úspešná vojna, znamenajúca zisk nových území. Príkladom takéhoto postupu bolo Francúzsko, ktoré postupne rozširovalo svoje severoafrické dŕžavy. Krátko pred vypuknutím taliansko-tureckého konfliktu získalo územie dnešného Tuniska. Ďalším dôvodom prečo sa talianska vláda rozhodla k útoku bola zásadná zmena tureckej politiky po nástupe tzv. mladoturkov v roku 1908. Ich snahou bolo reformovať a modernizovať jednotlivé

inštitúcie Osmanskej ríše. V rámci toho sa usilovali podporiť domácich výrobcov, no súčasne tiež obmedziť aktivity zahraničných podnikateľov a obchodníkov. Tieto opatrenia poškodili aj väčší počet talianskych podnikov, čo bolo vítanou zámenkou na vojenský zásah.

Situácia sa v roku 1911 zdala veľmi vhodná na realizáciu rozsiahlych plánov. Osmanská vláda musela riešiť nepokoje v Albánsku, búrili sa Arméni a súčasne vypukli aj dve povstania na juhovýchode ríše. Vojakov potrebných na elimináciu týchto problémov stiahli z pokojnejších oblastí, okrem iného aj z Tripolisu a Derny. Do polovice leta roku 1911 tak v tripoliskej provincii a sandžaku Benghází zostalo iba 3 400 vojakov, chrániacich posledné severoafrické územia, ktoré patrili Osmanskej ríši. Aj keď signálov, že sa pripravuje útok na tieto oblasti bolo dosť, osmanská vláda nemala dostatok síl, aby zvýšila ochranu svojich hraníc. Túto skutočnosť talianske velenie vyhodnotilo ako vhodný moment pre začatie útoku. Dňa 27. septembra 1911 zaslala talianska vláda do Istanbulu sťažnosť na zlé zaobchádzanie so svojimi obchodníkmi. K nej pripojila aj neprijateľné ultimátum. Odmietnutie požiadaviek Talianska poskytlo potrebnú formálnu zámenku na vyhlásenie vojny.

Z geografickej polohy oboch krajín vyplýva, že spočiatku sa vzájomné boje odohrávali na mori. Prvý stret medzi talianskou a osmanskou flotilou sa uskutočnil 29. a 30. septembra 1911 v prístave Preveza na albánskom pobreží, pričom priniesol jednoznačné víťazstvo útočníkom. Už nasledujúca bitka pri Tobruku však ukázala, že napriek technickej prevahe ani talianske námorné jednotky nepatria k tým najkvalitnejším. Plánovaný hlavný úder však malo predstavovať vylodenie 40 000 príslušníkov okupačnej armády pri Tripolise. Málopočetné a nedostatočne vyzbrojené turecké jednotky nemohli presile účinne odolávať. Preto zbrane, ktoré mali k dispozícii, rozdali miestnym berberským kmeňom. Tie následne proti „neveriacim“ rozpútali pomerne účinnú partizánsku vojnu. Talianska vláda v snahe dosiahnuť rýchly úspech zvýšila stav okupačnej armády až na 100 000 mužov a v novembri 1911 vydala oficiálny dekrét o anexii líbyjského územia. V skutočnosti však i napriek značnej početnej a technickej prevahe, keď boli v bojoch využívané lietadlá či vzducholode, dostala pod kontrolu iba väčšie mestá a úzky pás pobrežia. Pri snahe potlačiť odpor miestneho obyvateľstva sa pristúpilo k tvrdým opatreniam. Ich výsledok ale nenaplnil očakávania, keď sa dokonca sformovalo líbyjské hnutie odporu.

Značný medzinárodný ohlas a kritiku Talianska vyvolali udalosti v Tripolise. Keď koncom októbra zabili počas bojov v jeho uliciach viac ako 500 talianskych vojakov, vláda zaviedla rozsiahle represálie. V rámci nich dochádzalo k systematickému zabíjaniu miestnych civilných obyvateľov. I keď bola snaha celú záležitosť udržať v tajnosti, nepodarilo sa to a udalosti vyvolali u verejnosti v Európe veľmi negatívny ohlas. Počet obetí neustále rástol, náklady na okupačnú armádu prudko stúpali, pričom ukončenie vojny sa zdalo byť v nedohľadne. Talianske velenie, ktorému dochádzali čas a zdroje, sa preto rozhodlo urýchliť koniec vojny. Jeho vojnové lode zaútočili v apríli 1912 na dardanelské pevnosti, s cieľom získať kontrolu nad dôležitými úžinami spájajúcimi Stredozemné a Čierne more, a takto prinútiť vládu v Istanbulu ku kapitulácii. Tento ich útok však neuspel, keď delostrelectvo umiestnené na strategicky výhodných vyvýšeninách spôsobilo útočiacim jednotkám značné straty. Akcia navyše vyvolala znepokojivú reakciu veľmocí, predovšetkým Ruska, keďže turecké loďstvo uzavrelo dopravu cez obe úžiny.

O konečnom výsledku taliansko-tureckej vojny sa nakoniec rozhodlo na Balkáne. Srbsko, Bulharsko, Grécko a Čierna Hora sa spojili proti Osmanskej ríši, ktorej celkovú vojenskú slabosť a nepripravenosť ukázala aj vojna s Talianskom. V tzv. prvej balkánskej vojne, ktorá sa začala v septembri 1912, sa osmanská vláda dostala do mimoriadne zložitej situácie. Porážky, ktoré utrpeli jej armády od početnejších útočníkov, ju donútili riešiť najmä obranu zostávajúcich území na Balkáne i samotného Istanbulu. Konflikt s Talianskom bolo potrebné rýchlo ukončiť. Obe znepriatelené strany mali záujem rokovať, Taliansko si však bolo vedomé svojho výhodnejšieho postavenia. Tomu zodpovedali i podmienky mierovej zmluvy, ktorú uzavreli 18. októbra 1912. Osmanská ríša sa musela vzdať nielen svojich posledných severoafrických území, ale aj viacerých ostrovov, spomedzi ktorých mal dôležité postavenie najmä Rodos. Aspoň čiastočnú náhradu za zmluvou odstúpené územia malo predstavovať zachovanie náboženskej slobody ich obyvateľov a vrátenie časti zabratých Dodekanských ostrovov. K tomu poslednému bodu sa však už talianska vláda nedostala. Všetky tieto oblasti zostali pod správou Talianska až do roku 1943.

Napriek zisku nových, pomerne rozsiahlych oblastí v severnej Afrike, nepodarilo sa reálne rozvinúť ich ekonomický potenciál. Talianske úrady veľmi tvrdo vystupovali proti miestnemu moslimskému obyvateľstvu, ktoré pred hladom a chorobami hľadalo únik vo vysťahovalectve. Noví talianski osadníci, ktorí do Tripolitánie prišli, nedokázali tieto straty v krátkom čase nahradiť. Počas druhej svetovej vojny navyše museli krajinu opustiť. A tak kým v roku 1911, tesne pred vypuknutím vojny mala súčasná Líbya približne 1,5 milióna obyvateľov, v dôsledku vojen, vysťahovalectva a chudoby sa k rovnakému počtu obyvateľov dopracovala až po získaní nezávislosti v roku 1951.

Výsledkom taliansko-tureckého vojnového konfliktu nebolo iba viac ako 30 000 mŕtvych a zničenie rozsiahlych území v oblasti dnešnej Líbye. Stal sa tiež, demonštrujúc vnútorné problémy Osmanskej ríše a jej vojenskú zaostalosť, úvodom k podstatne rozsiahlejším politickým i vojenským konfliktom, ktoré nakoniec vyústili až do vypuknutia prvej svetovej vojny.

Použitá literatúra:

- ÁGOSTON, Gábor – MASTERS, Bruce. *Encyklopedia of the Ottoman Empire*. New York : Fact On File Inc., 2008. 690 s. ISBN 13:978-0-8160-6259-1.
- GOMBAR, Eduard. *Dějiny Líbye*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 250 s. ISBN 978-80-7422-363-1.
- PALMER, Alan. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha : PANEVROPA, 1996. 351 s. ISBN 80-85846-05-5.